HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

17 noiembrie 2011 *

În cauza C-496/09,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 228 CE, introdusă la 30 noiembrie 2009,

Comisia Europeană, reprezentată de doamnele L. Pignataro și E. Righini, precum și de domnul B. Stromsky, în calitate de agenți,

reclamantă,

împotriva

Republicii Italiene, reprezentată de doamna G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de domnii F. Arena și S. Fiorentino, avvocati dello Stato,

pârâtă,

* Limba de procedură: italiana.

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte de cameră, domnii E. Juhász, G. Arestis, T. von Danwitz și D. Šváby (raportor), judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: doamna A. Impellizzeri, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 12 mai 2011,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin cererea introductivă, Comisia Comunităților Europene solicită Curții:

— declararea faptului că, prin neadoptarea tuturor măsurilor necesare pentru a se conforma Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia (C-99/02, Rec., p. I-3353) referitoare la recuperarea de la beneficiari a ajutoarelor care, conform Deciziei 2000/128/CE a Comisiei din 11 mai 1999 privind schema de ajutoare pusă în aplicare de Italia pentru măsuri în favoarea încadrării în muncă (JO 2000, L 42, p. 1), au fost declarate ilegale și incompatibile cu piața comună, Republica Italiană nu

și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei decizii și al articolului 228 alineatul (1) CE;

— obligarea Republicii Italiene la plata către Comisie a unei penalități cu titlu cominatoriu pe zi de întârziere stabilită inițial la 285 696 de euro, redusă ulterior la 244 800 de euro pentru întârzierea executării Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, începând de la data la care se va pronunța hotărârea în prezenta cauză și până la data executării Hotărârii Comisia/Italia;

— obligarea Republicii Italiene la plata către Comisie a unei sume forfetare al cărei cuantum rezultă din înmulțirea unui cuantum zilnic stabilit inițial la 31 744 de euro, redus ulterior la 27 200 de euro, cu numărul de zile cât durează încălcarea cuprins între data pronunțării Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, și data pronunțării hotărârii în prezenta cauză, în ceea ce privește Decizia 2000/128, și

— obligarea Republicii Italiene la plata cheltuielilor de judecată.

I — Istoricul cauzei

2 La 11 mai 1999, Comisia a adoptat Decizia 2000/128, ale cărei articole 1-4 din dispozitiv au următorul cuprins:

„*Articolul 1*

(1) Ajutoarele acordate ilegal începând din noiembrie 1995 de către Italia pentru angajarea de lucrători prin contracte de formare și de muncă, prevăzute de legile 863/84,

407/90, 169/91 și 451/94, sunt compatibile cu piața comună și cu Acordul privind SEE în măsura în care acestea au ca obiect:

— crearea de noi locuri de muncă în întreprinderea beneficiară pentru lucrătorii care încă nu au obținut un loc de muncă sau care au pierdut locul de muncă anterior, în sensul liniilor directoare privind ajutoarele de stat pentru ocuparea forței de muncă,

— angajarea lucrătorilor care întâmpină dificultăți deosebite în ceea ce privește inserția sau reinserția pe piața muncii. În sensul prezentei decizii, «lucrători care întâmpină dificultăți deosebite în ceea ce privește inserția sau reinserția pe piața muncii» înseamnă tinerii cu vârsta sub 25 de ani, titularii unei diplome de învățământ superior de lungă durată (*laurea*) până la vârsta de 29 de ani inclusiv și persoanele aflate în șomaj de lungă durată, respectiv persoanele aflate în șomaj de cel puțin un an.

(2) Ajutoarele acordate prin intermediul contractelor de formare și de muncă, în măsura în care nu îndeplinesc condițiile menționate la alineatul (1), sunt incompatibile cu piața comună.

Articolul 2

(1) Ajutoarele acordate de Italia în temeiul articolului 15 din Legea 196/97 pentru transformarea contractelor de formare și de muncă în contracte pe durată nedeterminată sunt compatibile cu piața comună și cu Acordul privind SEE cu condiția ca acestea să respecte crearea netă de locuri de muncă astfel cum este definită în liniile directoare privind ajutoarele de stat pentru ocuparea forței de muncă.

Efectivul întreprinderii este calculat prin scăderea locurilor de muncă beneficiare ale transformării și a locurilor de muncă create prin intermediul unor contracte pe durată determinată sau care nu garantează o anumită permanență a locurilor de muncă.

(2) Ajutoarele pentru transformarea contractelor de formare și de muncă în contracte pe durată nedeterminată, în măsura în care nu îndeplinesc condițiile menționate la alineatul (1), sunt incompatibile cu piața comună.

Articolul 3

Italia adoptă toate măsurile necesare pentru a recupera de la beneficiari ajutoarele care nu îndeplinesc condițiile menționate la articolele 1 și 2 acordate deja în mod ilegal.

Recuperarea se efectuează conform procedurilor prevăzute de legislația națională. La sumele care trebuie recuperate se aplică dobânzi, care se datorează de la data la care aceste sume au fost puse la dispoziția beneficiarilor până la data recuperării lor efective. Dobânzile se calculează pe baza ratei de referință utilizate pentru calculul echivalentului subvenție în cadrul ajutoarelor regionale.

Articolul 4

Italia informează Comisia, în termen de două luni începând de la data notificării prezentei decizii, cu privire la măsurile pe care le-a adoptat pentru a se conforma acesteia."

II — Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior

3 La 15 martie 2002, Comisia a introdus, în temeiul articolului 226 CE și în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE, o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor împotriva Republicii Italiene având ca obiect constatarea faptului că aceasta din urmă nu a adoptat, în termenele stabilite, toate măsurile necesare pentru a recupera de la beneficiari ajutoarele care, conform Deciziei 2000/128, au fost declarate ilegale și incompatibile cu piața comună și că, în orice caz, acest stat membru a omis să o informeze în legătură cu măsurile adoptate.

4 La punctul 1 din dispozitivul Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, Curtea a dispus următoarele:

„Prin neadoptarea, în termenele stabilite, a tuturor măsurilor necesare pentru a recupera de la beneficiari ajutoarele care, conform [Deciziei 2000/128], au fost declarate ilegale și incompatibile cu piața comună, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolelor 3 și 4 din decizia menționată."

III — Procedura precontencioasă

5 Ca urmare a Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, și în scopul accelerării procedurii de recuperare, Comisia a stabilit, prin scrisoarea din 7 iulie 2004, modalitățile prin care trebuia efectuată această recuperare. În lipsa unui răspuns din partea autorităților italiene, ea a solicitat, prin scrisoarea din 7 decembrie 2004, informații cu privire la stadiul procedurii de recuperare.

6 Ca urmare a unor cereri de informații formulate la 28 februarie, la 12 aprilie, la 28 iunie și la 19 august 2005, Republica Italiană a informat Comisia că 588 de întreprinderi beneficiaseră de ajutoare mai mari de 500 000 de euro, iar 871 [beneficiaseră] de ajutoare cuprinse între 250 000 și 500 000 de euro, că în luna septembrie 2005 fuseseră adresate dispoziții de recuperare către 1 009 întreprinderi din 1 457 și că împotriva acestor dispoziții fuseseră introduse numeroase acțiuni de către întreprinderile beneficiare.

7 Ca urmare a unei cereri formulate de Republica Italiană, Comisia a acceptat, prin scrisoarea din 27 octombrie 2005, nerecuperarea ajutoarelor acordate ulterior lunii noiembrie 1995, în măsura în care acestea aveau ca obiect angajări de lucrători efectuate înainte de data respectivă. Cu această ocazie, Comisia i-a solicitat de asemenea lămuriri acestui stat membru cu privire la motivele pentru care 448 de dispoziții de recuperare nu fuseseră încă adresate destinatarilor, precum și cu privire la sumele recuperate deja și la sumele care trebuiau a fi recuperate, solicitări care au fost reiterate prin scrisoarea din 9 decembrie 2005.

8 Întrucât Republica Italiană a informat Comisia cu privire la faptul că 62 de întreprinderi trebuiau excluse de la procedura de recuperare, această instituție i-a solicitat statului membru în cauză lămuriri cu privire la motivele acestei excluderi, în măsura în care procedurile de verificare ar fi trebuit să fie terminate înainte de începutul anului 2005, și a reiterat întrebările privind stadiul recuperării.

9 Prin scrisoarea din 29 martie 2006, autoritățile italiene au informat Comisia cu privire la excluderea a 113 întreprinderi suplimentare de la procedura de recuperare și au menționat 363 de acțiuni în justiție formulate împotriva dispozițiilor de recuperare. La 11 aprilie și la 6 iulie 2006, Comisia a reînnoit cererile de clarificări și de precizări formulate și a declarat că este pregătită să se întâlnească cu autoritățile respective.

10 Cu ocazia acestei întâlniri, care a avut loc la 20 iulie 2006, Republica Italiană a anunțat înființarea unei noi entități administrative care centralizează toate procedurile de recuperare.

11 La 10 noiembrie 2006, autoritățile italiene au informat Comisia că suma totală care trebuia să fie recuperată de la 1 059 de întreprinderi era de 444 738 911,88 euro, din care 2 481 950,42 euro fuseseră deja recuperați.

12 La 19 decembrie 2006, întrucât a constatat stagnarea procedurii de recuperare, Comisia a comunicat autorităților italiene că avea posibilitatea de a sesiza Curtea de Justiție a Comunităților Europene în temeiul articolului 228 alineatul (2) CE. Ca răspuns, acestea din urmă au informat Comisia prin scrisoarea din 23 martie 2007 că cuantumul total al ajutoarelor care trebuiau să fie recuperate se ridica la 519 958 761,97 euro, din care 1 626 129,22 euro fuseseră deja recuperați.

13 La 19 iulie 2007, Comisia a adresat Republicii Italiene o scrisoare de punere în întârziere în temeiul dispoziției menționate, în care sublinia incapacitatea acestui stat membru de a stabili în mod cert numărul beneficiarilor obligați să restituie ajutoarele ilegale în cauză.

14 Ca răspuns la această scrisoare de punere în întârziere, Republica Italiană a informat Comisia la 23 septembrie și la 7 decembrie 2007, pe de o parte, că în Decretul Președintelui Consiliului de Miniștri din 23 mai 2007 privind reglementarea formelor declarației echivalente cu actul de notorietate, în ceea ce privește anumite ajutoare de stat declarate incompatibile de Comisia Europeană (GURI nr. 160 din 12 iulie 2007,

p. 13) se prevedea că întreprinderilor beneficiare de ajutoare ilegale și incompatibile cu piața comună nu li se vor putea acorda noi ajutoare de stat dacă nu vor declara în prealabil că le-au rambursat pe primele și, pe de altă parte, că aceasta a deschis la Banca d'Italia un cont bancar blocat care permite întreprinderilor vizate de procedura de recuperare să restituie ajutoarele. Pe de altă parte, acest stat membru invoca dificultăți obiective de recuperare legate de numărul mare de beneficiari, de faptul că Decizia 2000/128 introdusese criterii noi pentru verificarea compatibilității ajutoarelor începând din luna noiembrie 1995, cum ar fi diplomele lucrătorilor și eventuala creștere a numărului de locuri de muncă ca urmare a noilor recrutări.

15 La 1 februarie 2008, Comisia a transmis Republicii Italiene un aviz motivat în temeiul articolului 228 alineatul (2) CE conform căruia aceasta lua act de dificultățile practice întâmpinate de Republica Italiană pentru a recupera ajutoarele acordate ilegal și de faptul că procedurile de executare a Deciziei 2000/128 fuseseră în cele din urmă inițiate, însă sublinia totuși că numai 0,5 % din ajutoarele ilegale în cauză fuseseră recuperate după mai mult de trei ani de la pronunțarea Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior. Pe de altă parte, Comisia invita statul membru menționat să se conformeze acestui aviz motivat în termen de două luni de la notificare și să adopte măsurile necesare pentru executarea hotărârii respective.

16 Ca răspuns, autoritățile italiene au transmis diferite elemente Comisiei, menționând creșterea sumelor recuperate, precum și adoptarea Decretului-lege nr. 59 din 8 aprilie 2008 privind dispoziții urgente pentru punerea în aplicare a obligațiilor comunitare și pentru executarea unor Hotărâri ale Curții de Justiție a Comunităților Europene (GURI nr. 84 din 9 aprilie 2008, p. 3), destinat să rezolve problema procedurală a suspendării dispozițiilor de recuperare de către instanțele italiene. Ca urmare a

transmiterii acestui decret-lege, Comisia a acceptat, prin scrisorile din 14 mai și din 23 iulie 2008, să suspende pentru câteva luni decizia de a sesiza Curtea pentru a putea aprecia efectele acestei noi reglementări asupra procedurii de recuperare.

17 Ca urmare a unei solicitări a Comisiei referitoare la obținerea unei actualizări complete cu privire la progresul procedurii de recuperare, Republica Italiană a transmis, la 11 septembrie 2008, elemente din care rezulta o sumă globală care trebuia să fie recuperată de 389 712 614,57 euro și sume recuperate deja de 37 508 710,80 euro, la 3 septembrie 2008.

18 La 14 noiembrie 2008, autoritățile italiene au transmis Comisiei o nouă situație financiară a sumelor care trebuiau să fie recuperate, reducându-le la 363 526 898,76 euro, din care 43 348 730,34 euro fuseseră deja restituiți, menționând cu această ocazie că recuperarea silită a sumelor era efectuată de o societate care avea libertatea totală de a stabili termenele de recuperare a creanțelor, care totuși nu putea fi chemată să răspundă pentru actele sale decât după un termen de trei ani calculat cu începere de la data atribuirii activității.

19 La 22 iunie 2009, Republica Italiană a informat Comisia că sumele de recuperat trebuiau reduse la 281 525 686,79 euro, din care 52 088 600,60 euro fuseseră deja recuperați.

20 În aceste condiții, Comisia a decis să introducă prezenta acțiune.

IV — Cu privire la neîndeplinirea obligațiilor

A — *Argumentele părților*

21 În privința neîndeplinirii obligațiilor invocate de Comisie, aceasta apreciază că, la expirarea termenului stabilit în avizul motivat, Republica Italiană nu recuperase integral cuantumul ajutoarelor plătite ilegal, respectiv 519 958 761,97 euro, cuantum menționat în scrisoarea acestui stat membru din 23 martie 2007.

22 De asemenea, Comisia exclude orice imposibilitate absolută de recuperare a ajutoarelor respective în măsura în care susține, pe de o parte, că statul membru în cauză nu a invocat niciodată acest aspect în cursul procedurii precontencioase și, pe de altă parte, că în mod evident condițiile necesare pentru admiterea unei astfel de imposibilități nu sunt îndeplinite în speță. În această privință, Curtea ar fi respins deja, la punctul 27 din Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, argumentul invocat de Republica Italiană în acest sens întemeiat pe numărul mare de întreprinderi vizate de procedura de recuperare și pe numărul, chiar mai mare, de lucrători implicați.

23 Republica Italiană contestă cuantumul total al sumelor care trebuie să fie recuperate, pe care îl stabilește la 251 271 032,37 euro, admițând în același timp că, în luna iulie 2010, aceasta a obținut rambursarea a numai 63 062 555,46 euro, la care trebuie totuși să se adauge 73 353 387,28 euro cu diferite titluri, astfel cum atestă elementele conținute pe un DVD anexat la duplică.

24 În această privință, în ședință, Comisia a admis că cuantumul total al ajutoarelor distribuite se ridică în mod efectiv la 251 271 032,37 euro și că ajutoare în cuantum de 63 062 555,46 euro au fost efectiv recuperate de Republica Italiană.

25 Pentru a contesta existența neîndeplinirii obligațiilor, Republica Italiană menționează că procedura de recuperare a ajutoarelor ilegale în cauză se caracterizează printr-o dificultate specială care îndeplinește condițiile unei imposibilități absolute de natură temporară. În această privință, Republica Italiană menționează caracterul condițional al Deciziei 2000/128. Aceasta susține de asemenea că administrația italiană nu deținea elemente care să îi permită să verifice compatibilitatea ajutoarelor respective cu piața comună. Pe de altă parte, aceasta ar fi efectuat toate demersurile necesare pe lângă întreprinderile în cauză pentru a pune în aplicare procedura de recuperare. Angajarea ei cu privire la toate întreprinderile care au obținut scutiri de la plata contribuțiilor sociale, precum și modificarea cadrului său legislativ în acest scop ar fi permis de altfel să se obțină informațiile indispensabile pentru a executa obligația de recuperare și ar fi condus la o creștere semnificativă a sumelor recuperate. Astfel, în perioada pentru care autoritățile italiene nu dispun de informații suficiente care să permită punerea în aplicare a procedurilor de recuperare, condițiile de imposibilitate absolută ar fi îndeplinite, o astfel de situație încetând din moment ce sunt disponibile elementele necesare pentru aceste proceduri.

B — *Aprecierea Curții*

26 Pentru a stabili dacă Republica Italiană a adoptat toate măsurile necesare pentru a se conforma Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, trebuie verificat dacă ajutoarele care fac în continuare obiectul prezentului litigiu au fost restituite de întreprinderile beneficiare.

27 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, data de referință pentru a aprecia existența unei neîndepliniri a obligațiilor în temeiul articolului 228 alineatul (2) CE este data expirării termenului stabilit în avizul motivat emis în temeiul acestei dispoziții (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, C-304/02, Rec., p. I-6263, punctul 30, și Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, C-369/07, Rep., p. I-5703, punctul 43), în speță la 1 aprilie 2008.

28 Or, este cert că, la data menționată, ajutoarele plătite în mod nejustificat nu fuseseră recuperate integral de autoritățile italiene și, prin urmare, că Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, rămânea parțial neexecutată.

29 În ceea ce privește motivul invocat de Republica Italiană potrivit căruia aceasta ar fi întâmpinat o imposibilitate absolută temporară de a recupera ajutoarele în cauză ca urmare a numărului mare de întreprinderi beneficiare și a indisponibilității informațiilor necesare pentru calculul sumelor care trebuiau să fie recuperate, trebuie arătat, mai întâi, că Curtea a refuzat deja să admită un argument similar la punctele 22 și 23 din Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior.

30 În această privință, după ce a menționat jurisprudența constantă în temeiul căreia, din moment ce decizia Comisiei prin care se solicita eliminarea unui ajutor de stat incompatibil cu piața comună nu a făcut obiectul unei acțiuni directe sau din moment ce o astfel de acțiune a fost respinsă, singurul mijloc de apărare care poate fi invocat de un stat membru împotriva acțiunii în neîndeplinirea obligațiilor este acela întemeiat pe imposibilitatea absolută de a executa corect decizia respectivă, Curtea a amintit, la punctele 22 și 23 menționate anterior, că nici teama de dificultăți interne, chiar insurmontabile, nici faptul că statul membru în cauză consideră că este necesar să verifice situația individuală a fiecărei întreprinderi vizate nu pot justifica în acest sens nerespectarea de către acesta a obligațiilor care îi revin în temeiul dreptului Uniunii.

31 În plus, este necesar să se constate că măsurile puse în aplicare de Republica Italiană începând din anul 2006 pentru a remedia dificultățile de identificare și de recuperare a ajutoarelor ilegale în cauză s-au dovedit apte de a face să progreseze recuperarea acestora din urmă, după cum menționează de altfel acest stat membru, și că întârzierea în punerea în aplicare a Deciziei 2000/128 este, în esență, imputabilă tardivității intervenției acestuia, care a adoptat măsurile respective cel mai devreme la mai mult de doi ani după pronunțarea Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior. În această privință, este lipsit de relevanță faptul că statul membru în cauză a informat Comisia cu privire la dificultățile întâmpinate în recuperarea ajutoarelor respective și cu privire la soluțiile adoptate pentru remedierea acestora.

32 Pe de altă parte, deși este adevărat că Republica Italiană avea nevoie de un interval de timp mai mare pentru a identifica beneficiarii și cuantumul ajutoarelor acordate în aplicarea unei scheme declarate incompatibile cu piața comună decât dacă în cauză ar fi fost numai un ajutor individual, element care poate fi luat în considerare pentru a determina cuantumul de bază al penalității cu titlu cominatoriu, nu rezultă din explicațiile oferite de acest stat membru că, astfel cum impune executarea hotărârii în constatarea neîndeplinirii obligațiilor pronunțate într-un asemenea caz, toate măsurile adoptate în vederea recuperării ajutoarelor în cauză ar fi fost supuse unui control permanent și eficient.

33 Prin urmare, Republica Italiană nu poate să susțină în mod valabil că a adoptat toate măsurile necesare pentru a pune în aplicare procedura de recuperare a ajutoarelor în cauză.

34 În aceste condiții, este necesar să se constate că, prin neadoptarea, la data expirării termenului stabilit în avizul motivat emis la 1 februarie 2008 de Comisie în temeiul articolului 228 CE, a tuturor măsurilor pe care le impune executarea Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, referitoare la recuperarea de la beneficiari a ajutoarelor care, conform Deciziei 2000/128, au fost declarate ilegale și incompatibile cu piața

comună, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei decizii și al articolului 228 alineatul (1) CE.

V — Cu privire la sancțiunile pecuniare

35 Întrucât a constatat că Republica Italiană nu s-a conformat, în termenul stabilit în avizul motivat, Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior, Curtea poate obliga respectivul stat membru la plata unei sume forfetare sau a unei penalități cu titlu cominatoriu, în temeiul articolului 228 alineatul (2) al treilea paragraf CE.

36 În această privință, trebuie amintit că revine Curții competența ca, în fiecare cauză și în funcție de împrejurările speței cu care este sesizată, precum și de nivelul de persuasiune și de disuasiune care apare necesar, să adopte sancțiunile pecuniare corespunzătoare pentru a asigura executarea cât mai repede cu putință a hotărârii prin care a constatat anterior o neîndeplinire a obligațiilor și pentru a preveni repetarea unor încălcări analoage ale dreptului Uniunii (Hotărârea din 31 martie 2011, Comisia/Grecia, C-407/09, Rep., p. I-2467, punctul 29 și jurisprudența citată).

37 În acest sens, propunerile Comisiei nu pot fi obligatorii pentru Curte și nu constituie decât o bază de referință utilă. De asemenea, linii directoare precum cele cuprinse în comunicările Comisiei nu sunt obligatorii pentru Curte, ci contribuie la garantarea transparenței, a caracterului previzibil și a securității juridice în privința acțiunii întreprinse de această instituție (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 112 și jurisprudența citată).

A — *Cu privire la penalitatea cu titlu cominatoriu*

1. Argumentele părților

38 Făcând referire la metoda de calcul prezentată în Comunicarea SEC(2005) 1658 din 13 decembrie 2005 privind punerea în aplicare a articolului 228 CE, astfel cum a fost actualizată prin Comunicarea SEC(2010) 923 din 20 iulie 2010, intitulată „Punerea în aplicare a articolului 260 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Actualizarea datelor utilizate pentru calculul sumelor forfetare și al penalităților cu titlu cominatoriu pe care Comisia le va propune Curții de Justiție în cadrul procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor" (denumită în continuare „Comunicarea din 2010"), Comisia apreciază că o penalitate cu titlu cominatoriu pe zi de întârziere într-un cuantum stabilit inițial la 285 696 de euro și redus, în aplicarea Comunicării din 2010, la 244 800 de euro, o astfel de penalitate cu titlu cominatoriu fiind calculată pe baza unei sume de bază de 600 de euro înmulțită cu un coeficient pentru gravitate de 8, cu un coeficient pentru durată de 3 și cu un factor *n* de 17, este proporțională cu gravitatea și cu durata încălcării, luând în considerare necesitatea de a conferi unei astfel de penalități cu titlu cominatoriu un efect coercitiv și disuasiv.

39 În această privință, Comisia arată, pe de o parte, că dispozițiile Tratatului CE privind ajutoarele de stat constituie una dintre pietrele de temelie ale realizării pieței interne, aspect care ar rezulta în special din structura articolului 87 CE și din jurisprudența Curții. Pe de altă parte, efectele cauzatoare de prejudicii ale nerecuperării ajutoarelor ilegale ar fi cu atât mai importante cu cât au avut un cuantum considerabil și au fost plătite unui număr mare de întreprinderi, care, în plus, fac parte din mai multe sectoare economice. Aceasta invocă, de asemenea, faptul că durata încălcării la data sesizării Curții era de 62 de luni. Pe de altă parte, Comisia arată că aprecierea sa este confirmată de punctele 118-120 din Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior.

40 Republica Italiană susține că cuantumul penalității cu titlu cominatoriu solicitat de Comisie este disproporționat și eronat. Cuantumul respectiv nu ar lua în considerare, pe de o parte, progresele în executarea obligației care revine acestui stat membru și care au avut ca efect că un cuantum echivalent cu 70 % din sumele care trebuiau să fie recuperate a fost efectiv restituit de întreprinderile vizate, precum și, pe de altă parte, de dificultățile intrinseci ale recuperării în cauză. Statul membru respectiv menționează de asemenea caracterul disproporționat al coeficientului pentru gravitate care ar trebui să fie stabilit la 1, având în vedere coeficientul de 4 propus de Comisie în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 25 noiembrie 2003, Comisia/Spania (C-278/01, Rec., p. I-14141), privind probleme de sănătate umană și de mediu.

41 În sfârșit, Republica Italiană arată că este necesar ca Curtea să adapteze cuantumul penalității cu titlu cominatoriu la progresele realizate în executarea obligației care îi revine statului membru vizat, astfel cum a procedat în Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior. Lipsa unei astfel de adaptări ar constitui în sine un viciu important care afectează modalitățile de calcul propuse de Comisie.

2. Aprecierea Curții

a) Cu privire la principiul impunerii unei penalități cu titlu cominatoriu

42 Curtea s-a pronunțat în sensul că impunerea unei penalități cu titlu cominatoriu nu se justifică, în principiu, decât în măsura în care neîndeplinirea obligațiilor rezultată din neexecutarea unei hotărâri anterioare durează până la examinarea faptelor de către Curte (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 59 și jurisprudența citată).

43 În plus, referitor la recuperarea ajutoarelor de stat incompatibile cu piața comună, jurisprudența Curții, precum și considerentul (13) și articolul 14 alineatul (3) din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului 93 din Tratatul CE (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41) impun ca statul membru care acordă un ajutor să recupereze efectiv și fără întârziere ajutoarele respective pentru a garanta efectul util al deciziei Comisiei care prevede recuperarea ajutoarelor plătite ilegal (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2006, Comisia/Franța, C-232/05, Rec., p. I-10071, punctele 42, 43 și 50).

44 În speță, se impune constatarea că, la data terminării procedurii orale în prezenta cauză, o parte substanțială a ajutoarelor în cauză nu a făcut obiectul unei recuperări, ridicând astfel obstacole în calea restabilirii concurenței nedenaturate, astfel cum este prevăzut în considerentul (13) al Regulamentului nr. 659/1999.

45 În aceste condiții, Curtea consideră că obligarea Republicii Italiene la plata unor penalități cu titlu cominatoriu constituie un mijloc financiar adecvat pentru a o determina pe aceasta din urmă să adopte măsurile necesare în vederea încetării neîndeplinirii obligațiilor care a fost constatată și a asigurării executării integrale a Deciziei 2000/128, precum și a Hotărârii Comisia/Italia, citată anterior.

b) Cu privire la impunerea unei penalități cu titlu cominatoriu

46 În scopul impunerii unei penalități cu titlu cominatoriu în speță, trebuie să se stabilească, în primul rând, forma penalității cu titlu cominatoriu, în al doilea rând, cuantumul de bază al acesteia și, în al treilea rând, condițiile de stingere a acesteia.

i) Cu privire la forma penalității cu titlu cominatoriu

47 În vederea stabilirii formei penalității cu titlu cominatoriu, este necesar să fie luată în considerare natura specifică, invocată de Republica Italiană, a operațiunilor de recuperare a ajutoarelor acordate în aplicarea unei scheme declarate incompatibile cu piața comună prin Decizia 2000/128.

48 În ceea ce privește caracterul constant al cuantumului penalității cu titlu cominatoriu propus de Comisie, rezultă că va fi deosebit de dificil pentru Republica Italiană să execute integral, într-un termen scurt, Decizia 2000/128 și, prin urmare, Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, ținând cont de faptul că operațiunile care decurg din aceasta vizează un număr considerabil de întreprinderi.

49 Având în vedere această particularitate, este posibil ca statul membru respectiv să reușească să crească substanțial gradul de executare a Deciziei 2000/128, fără a reuși să o execute integral într-un astfel de termen. Dacă cuantumul penalității cu titlu cominatoriu ar fi constant, aceasta ar continua să fie exigibilă integral atât timp cât statul membru în cauză nu ar pune în aplicare integral decizia respectivă. În aceste condiții, o sancțiune care ia în considerare progresele eventuale realizate de statul membru în executarea obligațiilor sale este adaptată împrejurărilor specifice ale cauzei și, prin urmare, este proporțională cu neîndeplinirea obligațiilor constatată (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctele 48 și 49).

50 Trebuie arătat de asemenea, în această privință, că, în ceea ce privește recuperarea ajutoarelor de stat ilegale, revine statului membru în cauză sarcina de a prezenta acestei instituții dovada recuperării ajutoarelor menționate, astfel cum rezultă din principiul cooperării loiale, pentru a asigura respectarea deplină a dispozițiilor tratatului și cum reiese aceasta, în speță, din articolul 4 din Decizia 2000/128 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 75). Prin urmare, pentru calculul penalității cu titlu cominatoriu în prezentul litigiu, recuperarea

ajutoarelor menționate poate fi luată în considerare numai cu condiția ca Comisia să fi fost informată despre aceasta și să fi putut aprecia caracterul corespunzător al probei care i-a fost astfel comunicată în această privință.

51 Având în vedere cele menționate anterior, pentru ca penalitatea cu titlu cominatoriu să fie adaptată împrejurărilor particulare ale speței și proporțională cu neîndeplinirea obligațiilor constatată, trebuie să se stabilească cuantumul acesteia luând în considerare progresele realizate de statul membru pârât în executarea Deciziei 2000/128 (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 50), în măsura în care rezultă din dosar că acest stat membru este în măsură să prezinte dovada directă și fiabilă a executării menționate, astfel încât stabilirea unei asemenea penalități cu titlu cominatoriu variabile să poată fi efectuată. Or, în speță, Republica Italiană a anexat la memoriul în duplică un DVD care conține probe, sub forma unor fișe de plată, care atestă în mod direct și fiabil mișcările de fonduri reprezentând recuperarea ajutoarelor ilegale deja rambursate. Fiind sesizată cu o întrebare scrisă, Comisia a arătat că aceste fișe de plată pentru fiecare întreprindere, confruntate cu cuantumurile cuprinse în tabelul recapitulativ care este de asemenea prevăzut în anexa la memoriul menționat, confirmă afirmațiile Republicii Italiene cu privire la cuantumul ajutoarelor recuperat deja, respectiv 63 062 555 de euro. În aceste condiții, prezentarea unor astfel de fișe de către acest stat membru poate fi considerată prezentare a unei probe directe și fiabile a executării obligațiilor care îi revin în speță.

52 Având în vedere cele menționate, trebuie ca Republica Italiană să fie obligată la plata periodică a unei sume calculate prin înmulțirea unui cuantum de bază cu procentul din ajutoarele ilegale a cărui recuperare nu a fost încă efectuată sau nu a fost probată în raport cu cuantumurile totale nerecuperate încă la data pronunțării prezentei hotărâri (a se vedea, prin analogie, Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 50).

53 În această privință, pentru calculul penalității cu titlu cominatoriu în prezentul litigiu, recuperarea ajutoarelor menționate poate fi luată în considerare numai cu condiția ca Comisia să fi fost informată despre aceasta și să fi putut aprecia caracterul corespunzător al probei care i-a fost astfel comunicată în această privință (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 75).

54 Prin urmare, trebuie stabilită periodicitatea penalității cu titlu cominatoriu pe o bază semestrială pentru a permite Comisiei să aprecieze evoluția operațiunilor de recuperare față de situația existentă la sfârșitul perioadei în cauză, permițând totodată statului membru pârât să dispună de timpul necesar pentru a aduna și pentru a transmite Comisiei elemente de natură să stabilească, pentru perioada respectivă, recuperarea sumelor plătite în mod nejustificat.

55 În consecință, cuantificarea penalității cu titlu cominatoriu va fi efectuată pe o bază semestrială și cuantumul acesteia va fi calculat prin înmulțirea unui cuantum de bază cu procentul din ajutoarele ilegale a cărui recuperare nu a fost încă efectuată sau nu a fost probată la sfârșitul perioadei în cauză în raport cu cuantumurile totale nerecuperate încă la data pronunțării prezentei hotărâri.

ii) Cu privire la cuantumul de bază al penalității cu titlu cominatoriu

56 Trebuie amintit că revine Curții, în exercitarea puterii sale de apreciere în acest domeniu, sarcina de a stabili penalitățile cu titlu cominatoriu astfel încât să fie, pe de o parte, adaptate împrejurărilor și, pe de altă parte, proporționale cu neîndeplinirea obligațiilor constatată, precum și cu capacitatea de plată a statului membru în cauză (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 114 și jurisprudența citată).

57 În cadrul aprecierii Curții, criteriile de bază care trebuie luate în considerare pentru a asigura natura coercitivă a penalităților cu titlu cominatoriu în vederea aplicării uniforme și efective a dreptului Uniunii sunt, în principiu, durata încălcării, gradul de gravitate al acesteia și capacitatea de plată a statului membru în cauză. Pentru aplicarea acestor criterii, Curtea trebuie să țină seama în special de consecințele neexecutării asupra intereselor private și publice, precum și de urgența de a determina statul membru respectiv să se conformeze obligațiilor sale (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 115 și jurisprudența citată).

58 În ceea ce privește durata încălcării, potrivit unei jurisprudențe constante, este de competența Curții să o evalueze ținând seama de momentul în care aceasta apreciază faptele, iar nu de cel în care aceasta din urmă este sesizată de Comisie (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 116 și jurisprudența citată).

59 Întrucât Republica Italiană nu a putut dovedi că a încetat neîndeplinirea obligației sale de a executa integral Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, astfel cum a fost constatat la punctul 44 din prezenta hotărâre, trebuie considerat, prin urmare, că neîndeplinirea acestei obligații durează de mai mult de șapte ani, ceea ce constituie un interval de timp considerabil.

60 În ceea ce privește gravitatea încălcării, trebuie amintit caracterul fundamental al dispozițiilor tratatului în materie de concurență și în special cele privind ajutoarele de stat, care constituie expresia unei misiuni esențiale conferite Uniunii Europene. La data la care Curtea apreciază oportunitatea și cuantumul prezentelor penalități cu titlu cominatoriu, acest caracter fundamental rezultă din articolul 3 alineatul (3) TUE, respectiv instituirea unei piețe interne, precum și din Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența, care, în temeiul articolului 51 TUE, face parte integrantă din tratate și potrivit căruia piața internă include un sistem care să garanteze faptul că nu există denaturări ale concurenței.

61 În această privință, recuperarea ajutoarelor incompatibile cu piața comună urmărește să elimine denaturarea concurenței cauzată de avantajul concurențial pe piață de care a profitat beneficiarul acestui ajutor în raport cu concurenții săi, restabilind astfel situația anterioară plății ajutorului menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 4 aprilie 1995, Comisia/Italia, C-348/93, Rec., p. I-673, punctul 27).

62 În plus, recuperarea sancționează atât caracterul incompatibil al ajutorului în cauză, cât și neîndeplinirea de către statul membru a obligației duble prevăzute la articolul 108 alineatul (3) TFUE, în temeiul căruia acest stat, pe de o parte, trebuie să informeze Comisia cu privire la proiectele care urmăresc să instituie sau să modifice ajutoarele și, pe de altă parte, înainte de pronunțarea unei decizii finale, nu poate pune în aplicare măsurile preconizate.

63 În sfârșit, trebuie adăugat că, în speță, pe lângă faptul că ajutoarele ilegale în cauză se dovedesc deosebit de dăunătoare pentru concurență ca urmare a importanței cuantumului acestora, a numărului foarte mare de beneficiari, precum și a acordării lor indiferent de sectorul economic din care fac parte beneficiarii acestora, astfel cum a arătat în mod întemeiat Comisia, este cert că o parte substanțială a sumelor în cauză nu a făcut încă obiectul unei recuperări sau că proba acesteia nu a fost prezentată Comisiei.

64 Cu toate acestea, astfel cum rezultă din dezbaterile din cadrul ședinței, trebuie arătat că Republica Italiană și Comisia sunt de acord cu privire la cuantumul total al ajutoarelor distribuite, care se ridică la 251 271 032,37 euro. În plus, aceasta din urmă admite că ajutoare în cuantum cumulat de 63 062 555 de euro trebuie considerate ca fiind recuperate.

65 În ceea ce privește capacitatea de plată a Republicii Italiene, Curtea s-a pronunțat în repetate rânduri în sensul că metoda de calcul în temeiul căreia Comisia propune înmulțirea cuantumului de bază cu un coeficient specific aplicabil statului membru în cauză constituie un instrument adecvat pentru a reflecta capacitatea de plată a acestuia din urmă, menținând în același timp o diferențiere rezonabilă între diferitele state membre (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 123 și jurisprudența citată). Prin urmare, trebuie luată în considerare, astfel cum a procedat Comisia în aplicarea Comunicării din 2010, evoluția recentă a inflației și a produsului intern brut (PIB) în statul membru în cauză.

66 Cu toate acestea, pentru a stabili cuantumul de bază al penalității cu titlu comminatoriu în prezentul litigiu, Curtea trebuie să ia în considerare de asemenea aspectele specifice inerente recuperării ajutoarelor plătite în aplicarea unei scheme declarate incompatibile cu piața comună, astfel cum au fost precizate la punctul 32 din prezenta hotărâre.

67 Având în vedere cele menționate anterior, Curtea consideră că, în speță, impunerea unor penalități cu titlu comminatoriu în cuantum de bază de 30 de milioane de euro pe semestru este adecvată.

68 În consecință, se impune obligarea Republicii Italiene la plata către Comisie, în contul „Resurse proprii ale Uniunii Europene", a unei penalități cu titlu comminatoriu într-un cuantum care corespunde înmulțirii cuantumului de bază de 30 de milioane de euro cu procentul din ajutoarele ilegale incompatibile, a cărui recuperare nu a fost încă efectuată sau nu a fost probată la sfârșitul perioadei în cauză, calculat în raport cu cuantumurile totale nerecuperate încă la data pronunțării prezentei hotărâri, pe semestru de întârziere în aplicarea măsurilor necesare pentru a se conforma Hotărârii

din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia, citată anterior, începând de la data pronunțării prezentei hotărâri și până la data executării hotărârii menționate din 1 aprilie 2004.

iii) Cu privire la modalitățile de stingere a penalității cu titlu cominatoriu

69 Trebuie amintit, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 51 din prezenta hotărâre, că revine statului membru în cauză sarcina de a prezenta Comisiei dovada directă și fiabilă a punerii în aplicare a Deciziei 2000/128 și a recuperării efective a cuantumurilor ajutoarelor ilegale în cauză.

70 În această privință, în ipoteza în care ajutoarele ilegale în cauză sunt rambursate de întreprinderea beneficiară, Republica Italiană este obligată să prezinte fișe de plată care atestă fiecare mișcare de fonduri despre care se susține că ar corespunde rambursării unei părți din ajutoarele ilegale care trebuie să fie recuperate.

71 În afară de ipoteza menționată, trebuie adaptată natura probei solicitate la aspectele specifice ale situațiilor de fapt cu care se confruntă statul membru în cauză în operațiunile de recuperare.

72 În ceea ce privește ipotezele în care ajutoarele în cauză trebuie recuperate de la întreprinderi aflate în stare de faliment sau aflate într-o procedură de faliment al cărei obiect este realizarea activului și lichidarea pasivului, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, faptul că unele întreprinderi se află în dificultate sau

în faliment nu afectează obligația de recuperare (a se vedea în special Hotărârea din 6 decembrie 2007, Comisia/Italia, C-280/05, punctul 28 și jurisprudența citată).

73 Potrivit unei jurisprudențe de asemenea constante, restabilirea situației anterioare și eliminarea denaturării concurenței care rezultă din ajutoarele plătite în mod ilegal pot fi îndeplinite, în principiu, prin înscrierea în tabelul creanțelor a celei corespunzătoare restituirii ajutoarelor vizate (Hotărârea din 14 aprilie 2011, Comisia/Polonia, C-331/09, Rep., p. I-2933, punctul 60 și jurisprudența citată).

74 Prin urmare, pentru calculul penalităților cu titlu cominatoriu în prezentul litigiu, revine Republicii Italiene sarcina de a prezenta Comisiei dovada înregistrării creanțelor în cauză în cadrul procedurii de faliment. În situația în care nu poate prezenta această dovadă, revine acestui stat membru sarcina de a prezenta orice element de natură să stabilească faptul că a efectuat toate demersurile necesare în acest scop. În special, în cazul în care cererea de înregistrare a unei creanțe ar fi fost deja respinsă, revine acestuia sarcina de a prezenta dovada că a inițiat, în temeiul dreptului național, toate procedurile de natură să conteste refuzul menționat.

75 În consecință și contrar susținerilor Comisiei, nu poate fi reținută în sarcina Republicii Italiene, pentru calcularea penalității cu titlu cominatoriu în prezentul litigiu și în cazul unor întreprinderi aflate în stare de faliment sau aflate într-o procedură de faliment, obligația de a prezenta atât dovada înregistrării creanțelor în masa falimentului a acestora, cât și a vânzării activelor întreprinderilor respective în condiții de piață. Astfel cum arată în mod întemeiat acest stat membru, nu trebuie luate în considerare, pentru a admite cererea Comisiei privind plata unor penalități cu titlu cominatoriu datorate în temeiul prezentei hotărâri, sume nerecuperate încă de la întreprinderi aflate în stare de faliment, dar pentru recuperarea cărora statul membru menționat a efectuat toate demersurile necesare. În caz contrar, penalitatea cu titlu cominatoriu respectivă și-ar pierde caracterul adaptat și proporțional cu neîndeplinirea obligațiilor constatată astfel cum se arată la punctul 49 din prezenta hotărâre, întrucât ar impune Republicii Italiene o obligație pecuniară care decurge din însăși

natura procedurii de faliment, precum și din durata care nu poate fi redusă a acesteia și asupra căreia acest stat membru nu are control direct.

76 În ceea ce privește ipotezele în care ajutoarele ilegale în cauză trebuie recuperate de la întreprinderi împotriva cărora au fost adoptate fără succes măsuri de conservare și de executare individuală, trebuie amintit că revine statului membru vizat sarcina de a adopta și ulterior de a comunica Comisiei toate măsurile care permit obținerea rambursării unor ajutoare ilegale, precum și, dacă este necesar, toate măsurile care urmăresc inițierea lichidării judiciare a acestora, astfel încât statul membru vizat să poată valorifica creanțele asupra activelor unor astfel de întreprinderi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 decembrie 2007, Comisia/Italia, citată anterior, punctul 28 și jurisprudența citată). În consecință, revine statului membru sarcina de a prezenta, în primul rând, dovada inițierii unei proceduri de faliment împotriva întreprinderilor vizate și, în al doilea rând, dovada înregistrării creanțelor în masa falimentului a acestora în conformitate cu principiile amintite la punctele 72-74 din prezenta hotărâre.

77 În ceea ce privește ipotezele în care ajutoarele ilegale în cauză trebuie recuperate de la întreprinderi care au dispărut, dovada radierii acestora din registre este suficientă pentru a proba inexistența lor și, prin urmare, imposibilitatea recuperării acestor ajutoare.

78 În sfârșit, în ceea ce privește ipotezele în care dispozițiile de recuperare a ajutoarelor ilegale în cauză fac obiectul unor contestații în fața instanțelor naționale, revine statului membru vizat, în conformitate cu obligația recuperării efective a ajutoarelor incompatibile cu piața comună, sarcina de a contesta orice decizie națională care lasă fără efect decizia Comisiei, în special pentru motive care privesc, astfel cum este cazul în speță, aplicarea unor norme referitoare la prescripție (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 20 martie 1997, Alcan Deutschland, C-24/95, Rec., p. I-1591, punctele 34 și 38) sau la probe. În consecință și pentru motive analoage celor prezentate la punctul 74 din prezenta hotărâre, dovada unui astfel de demers este suficientă pentru

a exclude ajutoarele în cauză din volumul ajutoarelor încă nerecuperate care trebuie luate în considerare pentru calculul penalității cu titlu cominatoriu.

B — *Cu privire la suma forfetară*

1. Argumentele părților

79 Făcând referire la metoda de calcul prezentată în Comunicarea din 13 decembrie 2005, astfel cum a fost actualizată prin Comunicarea din 2010, Comisia apreciază că o sumă forfetară într-un cuantum zilnic stabilit inițial la 31 744 de euro și redus, în aplicarea acestei din urmă comunicări, la 27 200 de euro, calculată pe baza unei sume de bază de 200 de euro căreia i se aplică un coeficient pentru gravitate de 8, un coeficient pentru durată de 3 și un factor *n* de 17, înmulțită cu numărul de zile de menținere a încălcării cuprins între 1 aprilie 2004 și data pronunțării prezentei hotărâri, este adaptată la gravitatea încălcării și are caracterul disuasiv necesar.

80 În ceea ce privește modul de calcul al sumei menționate, Comisia arată că acesta trebuie, în fiecare speță, să depindă de ansamblul elementelor pertinente, în special de durata în care persistă neîndeplinirea obligațiilor după pronunțarea hotărârii de constatare, de interesele publice și private în cauză și de comportamentul Republicii Italiene. Având în vedere faptul că aceasta din urmă nu și-a îndeplinit obligațiile la zece ani după adoptarea Deciziei 2000/128 și la șase ani după pronunțarea Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia, citată anterior, precum și faptul că ajutoarele în cauză au fost plătite indiferent de sectorul economic al beneficiarilor și au favorizat în principal întreprinderile italiene, Comisia apreciază că propunerea adresată Curții este adecvată.

81 Republica Italiană susține că cuantumul sumei forfetare este disproporționat în raport cu comportamentul său și cu prejudiciul eventual care ar rezulta din încălcarea imputată, având în vedere în special Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior. În această privință, statul membru vizat insistă asupra condițiilor specifice ale speței legate de complexitatea intrinsecă a Deciziei 2000/128 și de imposibilitatea executării acesteia într-un termen scurt, precum și asupra comportamentului său pozitiv în cursul procedurii.

2. Aprecierea Curții

a) Cu privire la principiul impunerii unei sume forfetare

82 În prealabil, trebuie amintit că, având în vedere obiectivele procedurii prevăzute la articolul 228 alineatul (2) CE, Curtea este competentă, în exercitarea puterii de apreciere care îi este conferită în cadrul articolului menționat, să impună, cumulativ, penalități cu titlu cominatoriu și o sumă forfetară (a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 83).

83 Impunerea unei sume forfetare trebuie, în fiecare speță, să depindă de ansamblul elementelor pertinente care se raportează atât la caracteristicile neîndeplinirii constatate, cât și la atitudinea proprie a statului membru vizat de procedura inițiată în temeiul articolului 228 CE. În această privință, dispoziția amintită învestește Curtea cu o largă putere de apreciere în scopul de a decide dacă trebuie sau nu trebuie impusă o astfel de sancțiune (Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 144 și jurisprudența citată).

84 În speță, pe lângă gravitatea neîndeplinirii obligațiilor în cauză, astfel cum a fost stabilită la punctele 60-63 din prezenta hotărâre, trebuie arătat că, la data terminării procedurii orale, respectiv la mai mult de șapte ani de la data pronunțării Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia, citată anterior, și la mai mult de doisprezece ani de la adoptarea Deciziei 2000/128, care a avut loc la 11 mai 1999, Republica Italiană nu era încă în măsură să stabilească cu precizie cuantumul total definitiv al ajutoarelor care trebuiau să fie recuperate, astfel cum rezultă aceasta din memoriul în duplică al statului membru în cauză.

85 În plus, numai după doi ani de la data pronunțării aceleiași Hotărâri Comisia/Italia au fost adoptate de statul membru menționat primele măsuri subsecvente pentru remedierea dificultăților de identificare și de recuperare a ajutoarelor declarate ilegale și incompatibile prin Decizia 2000/128, astfel cum rezultă aceasta din punctele 10-19 din prezenta hotărâre și după cum a admis Republica Italiană în cadrul ședinței. În special, adoptarea Decretului-lege nr. 59 din 8 aprilie 2008 destinat să rezolve problema procedurală a suspendării de către instanțele italiene a ordinelor prin care se urmărea recuperarea ajutoarelor ilegale în cauză a avut loc numai după expirarea termenului stabilit în avizul motivat emis la 1 februarie 2008 și a permis numai o remediere parțială a întârzierii în recuperarea ajutoarelor vizate de decizia amintită (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 22 decembrie 2010, Comisia/Italia, C-304/09, Rep., p. I-13903, punctele 40-42, și Hotărârea din 5 mai 2011, Comisia/Italia, C-305/09, Rep., p. I-3225, punctele 38-40).

86 Or, potrivit unei jurisprudențe constante, statul membru trebuie să realizeze o recuperare efectivă a sumelor datorate, o recuperare tardivă, ulterioară termenelor stabilite, neîndeplinind cerințele tratatului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 mai 2011, Comisia/Italia, citată anterior, punctul 27 și jurisprudența citată).

87 Justificările invocate în acest sens de Republica Italiană, și anume că întârzierea în executarea hotărârii menționate s-ar datora unor dificultăți interne legate de complexitatea măsurilor care trebuie puse în aplicare pentru a identifica beneficiarii ajutoarelor ilegale în cauză și pentru a recupera ajutoarele respective de la aceștia, nu pot fi admise. Astfel cum a subliniat Curtea în mod repetat, pe de o parte, un stat membru

nu poate invoca dispoziții, practici sau situații din ordinea sa juridică internă pentru a justifica nerespectarea obligațiilor care rezultă din dreptul Uniunii (a se vedea în special Hotărârea din 4 iunie 2009, Comisia/Grecia, C-568/07, Rep., p. I-4505, punctul 50) și, pe de altă parte, desființarea unui ajutor ilegal prin recuperarea acestuia este consecința logică a constatării caracterului său ilegal, consecință care nu poate depinde de forma în care a fost acordat ajutorul (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Polonia, citată anterior, punctul 54 și jurisprudența citată).

88 Prin urmare, trebuie să se constate că neîndeplinirea obligațiilor imputată Republicii Italiene a persistat o perioadă considerabilă și, în orice caz, fără legătură cu dificultățile legate de recuperarea unor ajutoare plătite în aplicarea unei scheme declarate ilegale și incompatibile cu piața comună.

89 În plus, Curtea consideră că contextul juridic și factual al neîndeplinirii constatate poate constitui un indiciu în sensul că prevenirea efectivă a repetării în viitor a unor încălcări similare ale dreptului Uniunii este de natură să necesite adoptarea unei măsuri disuasive (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 decembrie 2008, Comisia/Franța, C-121/07, Rep., p. I-9159, punctul 69).

90 În special, trebuie arătat că Republica Italiană a făcut deja obiectul mai multor hotărâri pronunțate în temeiul articolului 88 alineatul (2) CE prin care s-a constatat o neîndeplinire a obligațiilor întrucât aceasta nu a recuperat imediat și în mod efectiv ajutoare plătite în aplicarea unor scheme declarate ilegale și incompatibile cu piața comună.

91 Astfel, pe lângă constatarea operată în cadrul Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia, citată anterior, privind neexecutarea imediată și efectivă a Deciziei 2000/128, hotărâre a cărei neexecutare a determinat inițierea prezentei proceduri, au fost efectuate de Curte mai multe constatări ale neîndeplinirii obligațiilor, în special prin Hotărârea din 1 iunie 2006, Comisia/Italia (C-207/05), precum și prin Hotărârea din 6 decembrie 2007, Comisia/Italia, citată anterior, prin Hotărârea din 22 decembrie

2010, Comisia/Italia, citată anterior, și prin Hotărârea din 5 mai 2011, Comisia/Italia, citată anterior.

92 Având în vedere cele ce precedă, Curtea apreciază că, în cadrul prezentei proceduri, obligarea Republicii Italiene la plata unei sume forfetare este justificată.

b) Cu privire la cuantumul sumei forfetare

93 Atunci când decide să impună o sumă forfetară, revine Curții, în exercitarea puterii sale de apreciere, sarcina de a o stabili astfel încât să fie, pe de o parte, adaptată împrejurărilor și, pe de altă parte, proporțională cu neîndeplinirea obligațiilor constatată, precum și cu capacitatea de plată a statului membru în cauză (a se vedea Hotărârea din 31 martie 2011, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 31).

94 Printre factorii pertinenți în această privință se numără elemente precum durata în care persistă neîndeplinirea obligațiilor după pronunțarea hotărârii de constatare și gravitatea încălcării (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 iulie 2009, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 147, precum și punctul 148 și jurisprudența citată).

95 Pentru a contrabalansa considerațiile prezentate la punctele 58-63, 84 și 85 din prezenta hotărâre privind durata neîndeplinirii obligațiilor, precum și gravitatea acesteia, trebuie luate în considerare elementele invocate de Republica Italiană care atestă că recuperarea ajutoarelor ilegale în cauză a fost îngreunată de faptul că acestea fuseseră plătite în aplicarea unei scheme de ajutor, că Decizia 2000/128 a supus unor condiții compatibilitatea ajutoarelor în cauză și că, prin urmare, executarea acesteia

presupunea, în prealabil, din partea acestui stat membru, identificarea beneficiarilor ajutoarelor respective și a cuantumului primit de fiecare dintre aceștia.

96 În temeiul tuturor acestor elemente, Curtea consideră că o justă apreciere a împrejurărilor speței permite stabilirea la 30 de milioane de euro a cuantumului sumei forfetare pe care Republica Italiană va trebui să o achite în temeiul articolului 228 alineatul (2) al treilea paragraf CE.

97 În consecință, se impune obligarea Republicii Italiene la plata către Comisie, în contul „Resurse proprii ale Uniunii Europene", a unei sume forfetare de 30 de milioane de euro.

VI — Cu privire la cheltuielile de judecată

98 Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea Republicii Italiene la plata cheltuielilor de judecată, iar neîndeplinirea obligațiilor a fost constatată, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară și hotărăște:

1) Prin neadoptarea, la data expirării termenului stabilit în avizul motivat emis la 1 februarie 2008 de Comisia Comunităților Europene în temeiul

articolului 228 CE, a tuturor măsurilor pe care le impune executarea Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia (C-99/02) referitoare la recuperarea de la beneficiari a ajutoarelor care, conform Deciziei 2000/128/CE a Comisiei din 11 mai 1999 privind schema de ajutoare pusă în aplicare de Italia pentru măsuri în favoarea încadrării în muncă, au fost declarate ilegale și incompatibile cu piața comună, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei decizii și al articolului 228 alineatul (1) CE.

2) **Obligă Republica Italiană la plata către Comisia Europeană, în contul „Resurse proprii ale Uniunii Europene", a unei penalități cu titlu cominatoriu într-un cuantum care corespunde înmulțirii cuantumului de bază de 30 de milioane de euro cu procentul din ajutoarele ilegale incompatibile a cărui recuperare nu a fost încă efectuată sau nu a fost probată la sfârșitul perioadei în cauză, calculat în raport cu cuantumurile totale nerecuperate încă la data pronunțării prezentei hotărâri, pe semestru de întârziere în aplicarea măsurilor necesare pentru a se conforma Hotărârii din 1 aprilie 2004, Comisia/Italia (C-99/02), începând de la data pronunțării prezentei hotărâri și până la data executării hotărârii respective din 1 aprilie 2004.**

3) **Obligă Republica Italiană la plata către Comisia Europeană, în contul „Resurse proprii ale Uniunii Europene", a unei sume forfetare de 30 de milioane de euro.**

4) **Obligă Republica Italiană la plata cheltuielilor de judecată.**

Semnături